

บทที่ 4

ภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรัง

ภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรัง (Anemia of chronic disease) เป็นภาวะโลหิตจางในกลุ่มที่มีการสร้างเม็ดเลือดแดงลดลง พบในผู้ป่วยโรคติดเชื้อ โรคที่มีการอักเสบเรื้อรัง มะเร็ง และยังสามารถพบได้ในโรคอื่น ๆ เช่น โรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง ภาวะหัวใจล้มเหลว เบาหวาน โรคตับจากพิษสุราเรื้อรัง²¹ ดังแสดงในตารางที่ 9 ภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ไม่รุนแรง ระดับฮีมาโตคริตมากกว่า 30 % เม็ดเลือดแดงขนาดปกติ²² อย่างไรก็ตาม สามารถพบภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรังที่ระดับฮีมาโตคริตต่ำกว่า 25 % ถึงหนึ่งในห้าของผู้ป่วยและปริมาตรเฉลี่ยของเม็ดเลือดแดงต่ำกว่า 80 เฟมโตลิตร ได้ถึง 21 % ของผู้ป่วยในบางรายงาน²¹

พยาธิกำเนิด

1. มีการขัดขวางการนำธาตุเหล็กจากแหล่งสะสมมาใช้สร้างเม็ดเลือด²³⁻²⁵

ลักษณะความผิดปกติที่สำคัญของภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรังคือมีการลดลงของธาตุเหล็กในซีรัม (Serum iron) แต่ธาตุเหล็กสะสมเฟอริติน (Serum ferritin) กลับปกติ หรืออาจเพิ่มขึ้น ซึ่งการศึกษาขบวนการนำธาตุเหล็กเข้าสู่เซลล์เม็ดเลือดแดง (Iron incorporation) โดยใช้ธาตุเหล็กติดฉลากกัมมันตรังสี ไม่พบความผิดปกติ จึงคิดว่าน่าจะมีความผิดปกติในการปล่อยธาตุเหล็กจากแหล่งสะสม มายังเซลล์เม็ดเลือดแดงเพื่อใช้สร้างฮีโมโกลบิน²⁶

มีข้อสันนิษฐานต่าง ๆ ในเรื่องสาเหตุการลดลงของการนำธาตุเหล็กจากแหล่งสะสมมาใช้สร้างเม็ดเลือดแดง มีหลักฐานการลดลงของทรานเฟอร์รินรีเซปเตอร์ (Transferrin receptor) ทั้งในซีรัม²⁷ และเซลล์เม็ดเลือดแดงตัวอ่อน²⁸ ในผู้ป่วยโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรัง บางการศึกษาพบว่านิวโทรฟิลเพิ่มการหลั่งแลคโตเฟอริน²⁹ (Lactoferrin) ซึ่งแลคโตเฟอรินจะแย่งจับธาตุเหล็กจากทรานเฟอร์รินนำมาเก็บไว้ในแมคโครฟาจ และมีการศึกษาที่พบว่าการสร้างอะโปเฟอริติน (Apoferritin) เพิ่มขึ้น เพื่อนำธาตุเหล็กเก็บไว้ในแหล่งสะสม³⁰ เหล่านี้เป็นสาเหตุให้ร่างกายไม่สามารถนำธาตุเหล็กที่มีอยู่มาใช้สร้างเม็ดเลือดแดงได้

2. เม็ดเลือดแดงมีอายุสั้นลง²³⁻²⁵

การศึกษาในหนูทดลองที่ฉีดเอนโดทอกซิน (Endotoxin) พบว่าค่าครึ่งชีวิตของเม็ดเลือดแดงสั้นลง³¹ มีการศึกษาในผู้ป่วยข้ออักเสบรูมาตอยด์ที่มีโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรังพบว่าเม็ดเลือดแดงมีอายุสั้นลงเช่นกัน

3. มีการยับยั้งขบวนการสร้างเม็ดเลือดแดงโดยตรง²³⁻²⁵

เชื่อว่ามีสารบางอย่างในไขกระดูกเป็นตัวยับยั้งขบวนการสร้างเม็ดเลือดแดง โดยเฉพาะไซโตไคน์ (Cytokine) ต่าง ๆ การศึกษาในผู้ป่วยข้ออักเสบรูมาตอยด์ ที่มีภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรัง และผู้ป่วยข้ออักเสบรูมาตอยด์ที่ไม่มีภาวะโลหิตจาง พบว่าซีรัมของผู้ป่วยที่มีภาวะโลหิตจางสามารถยับยั้งการเจริญของกลุ่มเม็ดเลือดแดงตัวอ่อน (BFU – E) ในขณะที่ซีรัมของผู้ป่วยที่ไม่มีภาวะโลหิตจางไม่สามารถยับยั้งการเจริญนี้ได้³²

4. ระดับอีริโทรพอยติน (Erythropoietin) ไม่เพิ่มขึ้นเท่าที่ควรจะเป็น²³⁻²⁵

แม้ว่าระดับอีริโทรพอยตินจะสูงขึ้น แต่ไม่เพิ่มสูงเท่าที่ควรจะเป็น เมื่อเทียบกับความรุนแรงของภาวะโลหิตจางที่มี มีการศึกษาผู้ป่วยโรคมะเร็งที่มีภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรัง โดยผู้ป่วยไม่มีเซลล์มะเร็งในไขกระดูก พบว่าระดับอีริโทรพอยตินเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีโลหิตจาง แต่ต่ำกว่ากลุ่มผู้ป่วยที่มีระดับฮีมาโตคริตเฉลี่ยที่เท่ากันแต่เกิดจากการขาดธาตุเหล็กถึงสองเท่า³³

จากข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบันเชื่อว่า ปรากฏการณ์ทางพยาธิวิทยาที่กล่าวมามีสาเหตุจากไซโตไคน์ที่พบในภาวะที่มีการอักเสบ (Inflammatory cytokine) ที่สำคัญได้แก่ อินเตอร์ลิวคิน 1 (IL – 1), อินเตอร์ลิวคิน 6 (IL – 6), ทูเมอร์เนคโครซิสแฟคเตอร์ (TNF), อินเตอร์เฟียร์รอนอัลฟา (INF – α) และ อินเตอร์เฟียร์รอนเบต้า (INF – β)^{23-25, 34}

ตารางที่ 9 แสดงภาวะที่สัมพันธ์กับการเกิดภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรัง²⁴

Chronic infections

Pulmonary infections: abscesses, emphysema, tuberculosis, pneumonia

Subacute bacterial endocarditis

Pelvic inflammatory disease

Osteomyelitis

Chronic urinary tract infections

Chronic fungal disease

Meningitis

Human immunodeficiency virus

Chronic, non infectious inflammations

Rheumatoid arthritis

Rheumatic fever

Systemic lupus erythematosus

Severe trauma

Thermal injury

Adjuvant disease in rats

Sterile abscesses

Vasculitis

Malignant diseases

Carcinoma

Hodgin disease

Lymphosarcoma

Leukemia

Multiple myeloma

Miscellaneous

Alcoholic liver disease

Congestive heart failure

Thrombophlebitis

Ischemic heart disease

Idiopathic

การวินิจฉัยภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรัง

ภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรังเป็นภาวะที่มีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง การวินิจฉัยที่ชัดเจนทำได้ยาก ปัญหาหลักของการวินิจฉัยคือ ภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรังต้องไม่มีสาเหตุของโลหิตจางอื่น ๆ ซึ่งในความเป็นจริงโรคเรื้อรังที่เกิดขึ้น มักมีภาวะแทรกซ้อน หรือโรคอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ภาวะการขาดสารอาหารต่าง ๆ การเสียเลือด เม็ดเลือดแดงแตกทำลายจากเหตุต่าง ๆ ไช้กระดูกถูกแทนที่ด้วยมะเร็งหรือการติดเชื้อ

การวินิจฉัยภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรังต้องมีโรคเรื้อรังที่พอจะเป็นสาเหตุของโลหิตจางได้ อย่างไรก็ตามประมาณ 30 % ของผู้ป่วยไม่พบโรคเรื้อรัง²³ ซึ่งบางการศึกษาพบว่าโรคเฉียบพลันสามารถเป็นสาเหตุของโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรังได้²¹

การตรวจระดับธาตุเหล็กในซีรัม (Serum iron) ได้ต่ำ แต่ระดับธาตุเหล็กสะสมเฟอริติน (Serum ferritin) มีระดับปกติหรือสูง ยังคงใช้ในการสนับสนุนการวินิจฉัยภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรัง โดยระดับธาตุเหล็กสะสมเฟอริตินที่มากกว่า 50 นาโนกรัมต่อมิลลิลิตร สามารถตัดภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็กได้ค่อนข้างแน่นอน³⁵ แม้ว่ามีบางรายงานพบว่าในภาวะการอักเสบ ผู้ป่วยบางรายมีระดับธาตุเหล็กสะสมเฟอริตินสูงถึง 3,765 นาโนกรัมต่อมิลลิลิตร แต่เมื่อตรวจไช้กระดูกกลับย่อมไม่พบธาตุเหล็ก เนื่องจากระดับธาตุเหล็กสะสมเฟอริตินมีระดับสูงขึ้นตอบสนองต่อการอักเสบ (Acute phase reactant)³⁶

การตรวจไช้กระดูกในภาวะโลหิตจางจากโรคเรื้อรัง เมื่อย้อมธาตุเหล็กจะพบการลดลงของเม็ดเลือดแดงตัวอ่อนซีเดอโรบลาส (Sideroblast) จากปกติ 30 – 50 % ของเม็ดเลือดแดงตัวอ่อน นอร์โมบลาส (Normoblast) ลดลงเหลือ 5 – 20 % ในทางตรงข้ามจะพบฮีโมซิเดอริ (Hemosiderin) เพิ่มขึ้นในแมคโครฟาจ^{22, 24}

ระดับทรานเฟอร์รินรีเซปเตอร์ในซีรัม (Soluble transferrin receptor) เป็นตัวชี้วัดที่ดีในการแยกภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรังออกจากภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก^{24, 37} ซึ่งค่านี้จะแปรผกผันกับระดับธาตุเหล็กในเซลล์³⁷ ระดับทรานเฟอร์รินรีเซปเตอร์ในซีรัมจะมีค่าสูงขึ้นในภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก มีการนำค่าซีรัมทรานเฟอร์รินรีเซปเตอร์ มาใช้คำนวณร่วมกับระดับธาตุเหล็กสะสมเฟอริติน เป็นค่าดัชนีที่ใช้แยกภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรังออกจากภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็กได้ละเอียด และถูกต้องยิ่งขึ้น³⁸ อย่างไรก็ตามยังไม่สามารถนำการตรวจเหล่านี้มาใช้ในเวชปฏิบัติในปัจจุบันได้